

УДК 658:65.012.8

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

А. М. Штангрет, М. М. Караїм

*Українська академія друкарства
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Визначено сутність інформаційного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано обліково-аналітичне забезпечення як складову інформаційного забезпечення, що стало основою розроблення концептуальних засад формування системи обліково-аналітичного забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства. Розглянуто мету, суб'єкти, об'єкти, функції, принципи та механізм формування обліково-аналітичного забезпечення, що повинні в сукупності гарантувати досягнення потрібного рівня безпеки для ефективного функціонування та сталого розвитку кожного суб'єкта господарювання.

Ключові слова: *економічна безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, управлінське рішення, інформація.*

Постановка проблеми. Суть управління полягає в ухваленні суб'єктами управління конкретних рішень щодо об'єктів управління. Основою управлінського рішення є інформація, яка уможливує з'ясування суті проблеми, можливі варіанти розвитку подій, наявні ресурси та здатність впливати на ситуацію. Окрім цього, інформація важлива і в процесі реалізації конкретного рішення як основа для контролю та його коригування, аналізу результатів та вдосконалення самого процесу управління. В цьому контексті, попри доведену важливість інформації, потрібно процитувати У. Детмера та Е. Шрагенхайма, які порівнюють інформацію з палицею, що має два кінці. На їхню думку, без інформації ми не можемо ефективно ухвалювати рішення. Втім, якщо її занадто багато, процес ухвалення рішень може сповільнитися [1, с. 241]. Відтак зростає важливість формування конкретної системи, яка уможливила б отримання, систематизацію та виділення найважливішої інформації для ухвалення рішень. У науковій літературі [2] таку систему окреслюють як обліково-аналітичну. Деякі відмінності щодо формування такої системи характерні для процесу гарантування економічної безпеки суб'єкта господарювання, адже йдеться про розпізнавання загроз та ризиків, які визначають рівень безпеки як основи існування та розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичній розробці питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць,

З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємств приділяли увагу: П. Буряк, Ф. Бутинець, Л. Гнилицька, Т. Карпова, Г. Кірейцев, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, В. Лень, М. Пушкар, П. Саблук, В. Сопко, Л. Сук та ін. Попри наукову та практичну значущість праць зазначених учених, у вітчизняній і зарубіжній літературі недостатньо уваги приділено розв'язанню проблеми розроблення концептуальних засад формування системи обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки конкретного суб'єкта господарювання.

Мета статті — запропонувати концептуальні засади формування системи обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування потрібного для ефективного функціонування та розвитку рівня економічної безпеки конкретного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформація відіграє важливу роль у процесі управління кожним суб'єктом господарювання. Водночас кожен менеджер, як суб'єкт управління, потребує лише тієї інформації, яка стосується його сфери діяльності і може бути застосована щодо управління визначеною сукупністю об'єктів. Отже, інформація має бути впорядкованою відповідно до характеру користувача та максимально відповідати його потребам. Тому вважаємо за доцільне приділити увагу термінові «інформація» як базовому в цьому дослідженні.

У Законі України «Про інформацію» (1992 р. № 2657-ХІІ) інформацію визначають як «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві та навколишньому природному середовищі» [5]. Водночас у Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)» (1992 р. № 2782-ХІІ) зазначено, що інформацію можна розглядати як результат аналітико-синтетичної обробки даних (відомостей) суб'єктом щодо об'єкта [4]. Звідси можна зробити висновок, що стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства інформацією потрібно вважати частину відомостей, які пройшли аналітично-синтетичну обробку та можуть бути використані суб'єктами безпеки. Окрім цього, для ухвалення рішення суб'єктам безпеки потрібна інформація не лише стосовно суб'єкта господарювання, а й щодо зовнішнього середовища, ступеня його агресивності та можливості негативного впливу. З цього погляду коректним можна вважати визначення інформації, яке дає В. Ковальов, виділяючи п'ять блоків: відомості регулятивно-правового характеру; фінансові відомості нормативно-довідкового характеру; бухгалтерська звітність; статистична звітність; несистемні дані [6].

На нашу думку, інформація, яка потрібна для ухвалення управлінських рішень суб'єктами безпеки, має відповідати таким критеріям:

- достовірність інформації, тобто відповідність реальному стану справ, адже лише це може забезпечити ухвалення адекватних рішень та високу ймовірність досягнення поставлених цілей;

- оперативність інформації, що уможливить ухвалення своєчасних рішень, більш ефективно використовувати наявні ресурси та зменшити рівень втрат від дії негативних чинників;
- комплексність, тобто можливість об'єднання інформації з кількох незалежних джерел, перевіряти та доповнювати її;
- доцільність інформації, тобто відповідність поточним проблемам, які мають найвищий рівень пріоритетності у конкретний момент часу;
- раціональність отримання, тобто витрати на отримання, обробку, зберігання та використання інформації не можуть бути більшими за отриманий ефект від її використання.

Узагальнюючи все сказане, можемо стверджувати, що важливість інформації для процесу управління підприємством, зокрема гарантування його економічної безпеки, потребує організації та систематизації інформаційних потоків, що має стати ключовим завданням для системи обліково-аналітичного забезпечення.

Перш ніж розглянути сутність поняття «система обліково-аналітичного забезпечення» з'ясуємо місце обліково-аналітичної інформації в інформаційному забезпеченні управління підприємством. На думку В. Пантелєєва, інформаційне забезпечення потрібно трактувати як цілеспрямовану роботу зі збору інформації, її реєстрації, передавання, обробки, узагальнення, зберігання та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління [7]. Не зосереджуючи свою увагу на інших визначеннях терміна «інформаційне забезпечення», треба сказати про два ключові моменти: по-перше, інформаційне забезпечення передбачає конкретні дії щодо інформації для виділення із загального обсягу лише тієї частини, яка найбільше потрібна суб'єктові управління; по-друге, в структурі інформаційного забезпечення майже 70 % припадає на обліково-аналітичну інформацію, а 30 % — об'єднують законодавчу, нормативну, правову, технічну, організаційну та інші види інформації. Звідси можна зробити висновок, що обліково-аналітична інформація є важливою складовою інформаційної системи підприємства, яка дає змогу отримувати дані щодо ключових етапів господарської діяльності, тобто придбання ресурсів, виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Здійснивши огляд наукової літератури, ми виявили багато визначень терміна «обліково-аналітичне забезпечення», серед яких заслуговує на увагу трактування В. Завгороднього. Зокрема, на його думку, це «... форма організації всіх видів обліку й аналізу, метою якого є забезпечення менеджерів підприємства інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень та контролю за їхньою реалізацією» [3, с. 31].

Беручи до уваги процитоване та інші визначення, вважаємо, що обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства — це підготовка обліково-аналітичної інформації щодо рівня економічної безпеки, ідентифікації, визначення впливу та можливих наслідків реалізації ключових загроз та ризиків, наявності ресурсів для гарантування безпечних умов функціонування та розвитку.

В середині 90-х років поняття «система обліково-аналітичного забезпечення» вперше запропонували науковці Л. Попова та І. Ульянов, які під цим терміном

розуміли систему, основу на результатах формування інформації, джерелами якої є облікові і звітні дані бухгалтерського та інших видів обліку [8, с.18; 10].

Сучасні визначення системи обліково-аналітичного забезпечення є досить різноманітні. До прикладу, Я. Соколов зазначає, що ця система базується на бухгалтерській інформації, яка містить оперативні дані, що використовують для економічного аналізу статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації [9].

На нашу думку, система обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, згідно з даними оперативного, статистичного, фінансового й управлінського обліку методом узагальнення, систематизації, перевірки та аналізу, передбачає підготовку інформації для ухвалення рішень суб'єктами безпеки.

З огляду на зазначене, можна виокремити такі основні етапи в процесі обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства:

- нагромадження первинної облікової інформації;
- узагальнення облікової інформації;
- перевірка достовірності облікової інформації;
- аналітична обробка облікової інформації;
- передача аналітичної інформації користувачеві, тобто суб'єктові безпеки.

На наше переконання, метою системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства є формування та передавання оперативної, достовірної та комплексної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та своєчасності ухвалення управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Суб'єктом виступають бухгалтерія та аналітичний відділ.

Об'єктом є господарська діяльність підприємства.

Предмет — процес управління економічною безпекою підприємства.

Функціями системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства є:

- інформаційна, яка полягає у забезпеченні інформацією про рівень економічної безпеки, ступінь впливу ключових загроз і ризиків внутрішніх та зовнішніх суб'єктів безпеки;
- облікова, яка передбачає відображення всіх фактів господарської діяльності підприємства;
- контрольна, яка уможливує здійснення перевірки первинної облікової інформації, а також дає змогу контролювати ефективність дій суб'єктів безпеки;
- аналітична, завдяки якій на основі первинної облікової інформації можна здійснювати ретроспективний, поточний та стратегічний аналіз.

Принципи функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства можна визначити наступним чином:

- принцип оперативності — оперативність інформації залежить від того, чи можливо вжити превентивних захисних заходів, а також від ефективності мінімізації втрат від зростання небезпеки;

- принцип стабільності — система обліково-аналітичного забезпечення має функціонувати в активному режимі для розв'язання поточних та стратегічних проблем;
- принцип економічності — зменшення витрат на обліково-аналітичне забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємства можливе завдяки взаємодії підрозділу безпеки з іншими структурними одиницями;
- принцип раціональності — система обліково-аналітичного забезпечення має забезпечувати надходження інформації до суб'єктів безпеки відповідно до їхніх функціональних завдань; обсяг інформації має відповідати потребам суб'єктів безпеки;
- принцип адаптування — система обліково-аналітичного забезпечення має видозмінюватися відповідно до завдань, які стоять перед нею як складовою комплексної системи економічної безпеки підприємства та змін середовища функціонування підприємства;
- принцип гнучкості — полягає у врахуванні потреб в обліково-аналітичній інформації кожного окремого суб'єкта безпеки.

Відповідно до визначеної мети та сформованих принципів і функцій головними завданнями обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства є:

- формування інформаційного підґрунтя для ухвалення управлінських рішень суб'єктами безпеки;
- аналіз рівня економічної безпеки, ідентифікація та ступінь впливу найбільших загроз і ризиків загалом та в розрізі основних функціональних складових;
- контроль за достовірністю первинної облікової інформації, процесу виконання управлінських рішень та ефективності дій суб'єктів безпеки;
- планування дій щодо адаптації системи обліково-аналітичного забезпечення відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

У структурі системи обліково-аналітичного забезпечення можна виокремити три підсистеми: обліку, аудиту та аналізу.

Інформаційне забезпечення системи передбачає наявність сукупності засобів отримання, узагальнення, систематизації, обробки, перевірки, аналізу, збереження, передачі інформаційних ресурсів, які є основою розроблення управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Механізм обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства передбачає послідовне виконання спланованих дій щодо отримання первинної облікової інформації, її узагальнення, систематизації, перевірки на достовірність та аналізу, а також передачі користувачам для оцінювання рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання, визначення впливу найбільших загроз та ризиків як основи для захисту та/або адаптації до зміни умов функціонування.

Висновки. Отож, можемо констатувати, що гарантувати ефективне функціонування та сталий розвиток рівня безпеки на сьогодні неможливо без інформаційного забезпечення суб'єктів безпеки. Основою інформаційного забезпечення є

обліково-аналітична інформація, яка формується на основі первинних облікових даних, перевірки їх достовірності та аналітичних процедур.

Розроблені концептуальні засади формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства враховують фактичні умови ведення бізнесу в Україні, пріоритетність гарантування економічної безпеки та необхідність збільшення ефективності професійної діяльності суб'єктів безпеки.

Подальшого дослідження потребує процес формування інформаційних каналів між структурними підрозділами підприємства, які залучені до формування обліково-аналітичного забезпечення, тобто бухгалтерією, аналітичним відділом та суб'єктами безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Детмер У., Шрагенхайм Э. Производство с невероятной скоростью: Улучшение финансовых результатов предприятия. Москва : Альпина Пабlishерз, 2009. 330 с.
2. Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Караїм М. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : моногр. Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. 288 с.
3. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні”], (Тернопіль, 23–24 квітня 2010р.). Тернопіль : Крок, 2010. С. 31–32.
4. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» № 2782-ХІІ від 16.11. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
5. Закон України «Про інформацію» №1642-ІІІ від 2 жовтня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48, з наступними змінами й доповненнями.
6. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент. Москва : Финансы и статистика, 1999. 768 с.
7. Пантелеев В. П. Аудит. Київ : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. 158 с.
8. Формирование учетно-аналитической системы затрат на промышленных предприятиях: учетное пособие / Попова Л. В., Маслова И. А., Константинов В. А., Коростелкин М. М. Москва : Дело и Сервис, 2007. 224 с.
9. Соколов Я. В. Бухгалтерский управленческий учет: от истоков до наших дней : моногр. Москва : Аудит ; ЮНИТИ, 2009. 213 с.
10. Ульянов И. П., Попова Л. В. Бухгалтерский учет. Пособие для бухгалтера и менеджера. Москва : Бизнес-Информ, 1999. 292 с.

REFERENCES

1. Detmer, W. & Shrahenhaym, E. (2009). Proizvodstvo s neverojatnoj skorost'ju: Uluchshenie finansovyh rezul'tatov predpriyatija. Moskva : Al'pina Pablsherz (in Russian).
2. Shtanhret, A. M., Kotlyarevs'kyu, Ya. V. & Karayim, M. M. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva v umovakh antykryzovoho upravlinnya: kontseptual'ne vyznachennya ta mekhanizm zabezpechennya. L'viv: Ukr. akad. drukarstva (in Ukrainian).

3. Zagorodny, A. G. (2010). Otsinyuvannya efektyvnosti systemy oblikovo-analitychnoho zabezpechennya menedzhmentu pidpryyemstva. Materialy mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi [«Stan i perspektyvy rozvytku oblikovo-informatsiynoi systemy v Ukrayini»], (Ternopil', 23–24 kvitnya 2010r.), 31–32.
4. Zakon Ukrayiny «Pro drukovani zasoby masovoyi informatsiyi (presu) v Ukrayini» № 2782-XII vid 16.11.1992 (1992). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>. (in Ukrainian).
5. Zakon Ukrayiny «Pro informatsiyu». №1642-III on October 2 (1992). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 48 (z nastupnymy zminamy y dopovnennyamy) (in Ukrainian).
6. Kovalev, V. V. (1999). Vvedenie v finansovyy menedzhment. Moskva: Finansy i statistika (in Russian).
7. Panteleev, V. P. (2008). Audyt. Kyiv: «Vydavnychyy dim «Profesional» (in Ukrainian).
8. Popova, L. V., Maslov, I. A., Konstantinov, V. A. & Korostelkin, M. M. (2007). Formirovanie uchetho-analiticheskoy sistemy zatrat na promyshlennyh predpriyatijah: uchethoe posobie. Moskva: Delo i Servis (in Russian).
9. Sokolov, Y. V. (2009). Buhgalterskij upravlencheskij uchet: ot istokov do nashih dnei. Moskva: Audit ; JuNITI (in Russian).
10. Ulyanov, I. P. & Popova, J. I. (1999). Posobie dlja buhgaltera i menedzhera. Moskva: Biznes- Inform (in Russian).

CONCEPTUAL BASES OF FORMATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT SYSTEM FOR MANAGEMENT OF COMPANY'S ECONOMIC SECURITY

A. M. Shtanhret, M. M. Karaim

*Ukrainian Academy of Printing
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
shtangret.am@ukr.net*

The essence of the information support in the guaranteeing process of the company's economic security has been defined. The accounting and analytical support has been characterized as a part of information management, the basis for the development of conceptual principles of forming the system of accounting and analytical support in the management process of the company's economic security. The article considers the goal, subjects, objects, functions, principles and mechanism of formation of accounting and analytical support that should be combined to achieve the level of security required for effective functioning and sustainability of each entity.

Keywords: *company's economic security, accounting and analytical support, management decision, information.*

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017.

Received 01.03.2017.